

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput II. De acuta & ingeniosa sententia Augustini exponentis dies
Geneseos per varias Angelorum perceptiones.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83642](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83642)

hominum vita tam longa fuit, ut unus hominis filii possent etiam urbes amplissimas constituere: neque Henoch fuit unicus Caini filius, sed ille, à quo magna ipsius & celebrior posteritas fata fuit. Refert in hunc Augustini locum Vives fuisse memoria patrum in Hispania haud exiguum vicum, cujus omnes incolæ erant à sene quodam adhuc vivente progeniti. Narrat Bruffonius Hist. Ital. lib. 36. Pinem inventa insula ad Australem plagam spatio annorum viginti sexaginta filiorum suorum junxisse connubia, natosque ante obitum è femore suo numerasse 1789. cum ipse nondum expleisset annum ætatis octogesimum. In Gen cap. 36. Reges Israel Moyses futuros prævidit, quod sibi fuisse à Deo revelatum liquet ex xvii. Deuteronomii 14. Duodecimo autem cap. v. 6. ait Chananæos in ea terra sedem fixisse, quando illuc appulit Abraham: id autem est verum, etiamsi scribente Moysen nondum fuissent expulsi. Sublatum se inquit Joseph de terra Hebræorum, ea videlicet, ubi posterius Abraham, & familia Jacob propinquis gentibus notissima commorabantur; & quodam possessionis jure fixerant domicilia. Ab Antiocho non omnes libros legis fuisse confiscos, sed publicos, & qui ad manus militum pervenerunt, constat ex eodem libro Machabæico cap. 111. 48. & cap. xii. 9. Manichæorum argumenta diluuntur, ubi de lege veteri disputabitur; nunc enim satis est, si ad ea, quæ facta videntur cum probro atque dedecore, respondeamus cum Augustino libro xxii. contra Faustum cap. 45. *Narrata ista sunt, non laudata.*

9. Unde Hebraei dicti. Quoniam plura hoc loco de Hebræorum antiquitate dicta sunt, addam pau-

ca de ipso nomine; cujus explicatio deservit diluendo alteri argumento adversus Pentatheuci veracitatem; quamvis de priori tantum libro instituta sit disputatio. Itaque Hebræos aliqui dictos putant ab Heber filio Sale, ac pronepotæ Semi, nonnulli ab Abraham, quidam ab עבר *Heber*, quod est *ultra*. Tenet priorem sententiam S. Pater lib. xvi. de Civit. Dei cap. xi. alteram lib. i. de Consensu Evangelistarum cap. 14. postremam q. 29. in Genesim. Et hæc quidem videtur probabilior, cum Abraham omnium primus Gen. xiv. 13. sit appellatus Hebræus quoniam profectus erat trans Euphratem. Idem est ergo Hebræus, ac *Transfluvialis*, sive, qui venit ultra fluvium. At particula עבר *Heber*, significat tractum, qui fluvio abluitur, sive citerior sit, sive ulterior, ut observarunt Paghinus, Buxtorfius, Junius, Glassius, & alii: eademque vis est græcæ præpositionis πέραν. Nam Esaiæ ix. dicitur Galilæa עבר הירדן *trans Jordanem*: & tamen habita ratione Judææ est utraque Galilæa cis Jordanem. Et Joannis i. 28. Bethania dicitur πέραν τοῦ Ἰορδάνου, *trans Jordanem*: licet & hæc sit citra flumen: quod antiqui Græci non animadvertentes pro Bethania *Bethabaram* posuere. His exemplis refelluntur qui conantur probare Moysen non esse Auctorem Pentatheuci, quoniam Deuteron. i. legitur: *Hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel* עבר הירדן *Trans Jordanem*, & ipse nunquam Jordanem pertransiit. Hoc enim loco denotat עבר *citeriora*. Satis de Historia Moysis: jam ad instituta pergamus.

CAPUT II.

De acuta & ingeniosa sententia Augustini exponentis dies Geneseos per varias Angelorum perceptiones.

SUMMARIUM.

1. Status questionis.

2 & 3. Probatur, non esse audiendos, qui carpunt Augustinianam de simultanea creatione sententiam.

I. à num. 4. usque ad 9. Propugnatur, eandem Augustinianam de simultanea creatione

Juxta S. Aug. sex dies Geneseos distinguuntur perdiversas cognitiones SS. Angelorum,

ERGO Moyses Mundi creationem spatio sex dierum perfectam fuisse in sua Historia testatur; ita ut primo die Deus condiderit lucem, in altero firmamentum, & cælum, in tertio

sententiam esse verè probabilem, imò propè certam.

10. Affirmatur, non debere Augustinianos sententiam præcedenti oppositam tanquam apertè falsam refellere

à num. 11. usque ad 23. enervantur oppositiones.

terram, maria, & genus omne stirpium ac plantarum, in quarto solem, lunam & sidera, in proximo volucres, & reptilia, in sexto jumenta, & præstantissimum animal hominem: in septimo de-

nique ab omni opere requieverit. Quos dies naturales esse, & spatium 24. horarum percurrentes, sentit major numerus & Patrum, & Theologorum, & Interpretum. At Augustinus, qui data opera in eorum inquisitionem mentem omnem intendit, distinguendos putat per diversas cognitiones Angelorum Sanctorum, modo explicato in libro superiori cap. viii. & ix. Atque Augustinianam sententiam nonnulli quidem, quasi erroneam & cum scriptis à Moysè aperte pugnantem damnarunt, ut Molina, Cornelius à Lapide, Arriaga, & Moraines; alii digna Augustino reverentia tanquam minus probabilem suo reliquerunt auctori, ut Estius, Natalis Alex. & alii juniores Thomistæ: non pauci etiam pro illa, tanquam pro aris focusque decertant, quorum nonnullos sum paullo post laudaturus. Mihi quidem non videtur necessarium pro ea tanta cum pervicacia pugnare, quum ipse Augustinus aliam oppositam defendi posse concedat, cum de Gen. ad lit. lib. iv. cap. 28. tum de Civit. Dei lib. xi. cap. 7. ubi tanquam probabile assertum præmittit, lucem, qua sine sole peracti sunt tres dies primi, fortassis fuisse lucem corpoream, unde postmodum ipse sol fuit accensus. Operæ ergo pretium me arbitror facturum esse, si ut Augustini discipulus illatam ei calumniam depulero; posthac argumentationes sententiæ suæ communero animadversionibus meis, qualescunque illæ demum futuræ sint: & denique verum absque studio partium iudicium de sententia contraria pronunciavero. Itaque sit.

2. PROPOSITIO I. Audaciæ potius & sententiæ vitio, quam doctrinæ laude debent notari, qui maledico dente carpunt Augustinianam de simultanea creatione sententiam.

Duplici argumento hæc assertio fulcitur. I. Mira est eloquiorum Divinorum profunditas, & qui eam humano ingenii acumine non attingunt, si falsitatis arguant aliorum interpretationem, eorum maxime, quibus & perspicaciorum intelligentiam Divinitus credimus fuisse concessam, & magnam Ecclesiæ tribuit auctoritatem; atque huic præferunt planiorem, sibi que de cognita veritate mirifice plaudunt, sunt hi singulariter fastidiosi & inflati. Augustinianam sex dierum expositionem Molina, Arriaga, alique perpauci falsam, erroneam, & hæresi proximam appellant, oppositamque literæ, ut ipsis videtur, conformiorem unice veram ac probabilem arbitrantur: quamquam

Augustinus vestigationis acumine cautus, in Ecclesiasticis laboribus operosus, Doctorum præminentissimus, columna & firmamentum veritatis; Augustinus, qui in exponendis sacris Scripturis omnes excessit, qui post Apostolos dispensandi Verbi Dei primus refulsit gratia, qui in elucidandis quæstionibus omnes Doctores excellit (hæc enim de Augustino alii Patres posteriores affirmant, his eundem characteribus exornant) propriam sententiam acute formaverit, accuratè expenderit, pluribus in locis examinaverit. Igitur in his, qui atro dente doctorem præstantissimum momorderunt, non specimen apparet eruditionis, non æqua altissimarum literarum ponderatio, non propriæ mentis libramentum; sed fidentia, inflatio; & inconsulta temeritas. Ipse Augustinus adversus futuros obtrectatores hanc sibi paravit apologiam in xii. Confessi. cap. 25. *Ilud (inquit) quod contendunt non hoc sensisse Moysen, quod ego dico, sed quod ipsi dicunt, nolo, non amo: quia & si ita est, tamen ista temeritas non scientia, sed audaciæ est, nec visus, sed typhus eam peperit.* Ideo & Augustini, & aliorum Patrum expositio tanti est à temperato Theologo facienda; ut ipsa veritas in concordia sententiarum viriliter defendatur, in discrepantia autem humiliter investigetur.

Deinde inconsulte opponitur censoria severitatis notatio alicui doctrinæ, quam alii vel sequuntur, vel plurimum commendant, vel nulla animadversione castigandum esse concedunt. Talem esse Augustini super Genesim expositionem nemo unus ignorat. Eandem jam tradiderat lib. 6. Stromatum S. Clemens Alexandrinus, & ab ea non abhorruisse Athanasium observat lib. i. de opere sex dierum cap. v. Peravius. It in eandem manibus pedibusque Isidorus lib. i. de Summo Bono cap. 8. Cassiodorus generis nobilitate, literisque clarissimus in i. Divinarum Institutionum cap. 22. Junilius Africanus in aureo super Genesim libello. Contendit Fridericus Gavardi quæst. i. in Hexam. art. x. neque ab illa recedere Ambrosium lib. i. in Hexam. cap. 3. & Magnum Gregorium lib. xxxi. Moral. cap. 10. Neque alii Patres, qui sex dies distinctos numeraverunt, illico censendi sunt Augustino adversari, nisi hanc dierum distinctionem repetant ex temporum intercapedine; quod faciunt revera plures: sed Augustinus de Genesi aggressus est peculiarem disquisitionem, quam Xistus Senensis lib. iv. Biblioth. S. tam

3.
Probat 2.

Propositio 1.
Audaces sunt
contrarian-
tes S. Augu-
stino.

Probat 1.

tam sublimem & eruditam esse iudicat, ut neque ante, neque post Augustini tempora talis unquam prodierit. Sunt autem in aliqua definienda questione ii Patres præponendi, qui, ut eam assenserentur, vim suam, nervosque omnes adhibuerunt. Quid vero de hac sententia Magistri ac Duces Scholasticorum? Albertus Magnus 1. p. q. xii. art. 6. *Videtur*, inquit, *Augustino consentiendum*. S. Thomas in 2. sentent. dist. xii. q. 1. art. 2. expositionem Augustini appellat *subtiliorem*; ait *magis ab irrisione infidelium scripturas defendere*: addit hæc plane verba: *Opinio Augustini mihi placet*. Atque in Summa p. 1. q. 58. art. 6. admittit in Angelis cognitionem vespertinam & matutinam, per quam S. P. sex dies Geneseos exposuit, illo & sequenti articulo egregie de hac re disputando. Quamquam q. lxxiv. art. 2. *ut neutri sententia præiudicetur*, utriusque rationibus respondendum existimavit. In quo & se Augustinianum probavit, & ceteris Theologis præclarum reverentiæ exhibuit erga omnes Patres exemplum. Eundem imitatus est Aegidius Romanus in Hexamer. 1. p. cap. 26. & Cajetanus cap. 1. in Gen. Ex recentioribus in partes Augustini accesserunt permulti, Franciscus Macedo, Cardinalis Norisius, Ludovicus de Angelis, Hyacinthus Tonti, Emmanuel de la Cerda, Carolus Moreau, & alii apud Macedo 2. tom. Collat. col. vi. diff. 2. Disputavit in Academia Patavina non semel pro Augustiniana sententia notissimus P. Serry. Mitto Dionysium Carthusianum, Procopium, Philonem Judæum, aliosque complures. Nam satis liquet ex dictis sententiam Augustini clarissimos habere patronos, propugnatores acerrimos, atque ex omni classe Sanctorum Patrum, Sacrorum Interpretum, Scholasticorum Theologorum eximios laudatores: esse denique ranam in solem coaxantem, & corvum crocitantem prope Jovem, quisquis magni Augustini sententiam in circulis vellicat, & sugillat.

4. PROPOSITIO II. Augustini de simultanea creatione sententia non solum ab omni animadversione immunis est, verum etiam probabilis & prope certa.

Probatur. Multa Augustiniani huc argumenta congefferunt: sed notiora proferam; & ea (quod pollicitus sum) notulis meis collustrabo. Sic I. Postquam Moyses rerum aspectabilem creationem sex diebus peractam esse narravit, cap. 11. 4. inquit: *Iste sunt generationes celi & terre quando creata sunt, in die quo fecit Dominus cælum & terram: & virgultum agri antequam oriretur in*

R. P. Berti Theol. Tom. II.

terra, omnemque herbam regionis antequam germinaret: Ergo omnes generationes superius à Moyse enarratæ spectant ad unum, eundemque diem; neque temporis spatium interfuit inter diem primam, in qua creavit Deus cælum & terram, & diem tertiam, in qua fuerunt producta germina, & ligna. Et quoniam huic argumento reponunt ea verba *In die*, idem esse ac *in tempore*, & singulari numero plures dies significari ex Hebræorum usitatissima phrasi; noto primum apud Hebræos vocabulum *יום*, diem, aliquando significare indeterminatum tempus, aliquando annum, aliquando diem verum ac proprium. Sed cum tempus designat, plurali numero effertur ut Gen. viii. 22. Regum iv. xx. 1. Pl. ci. 12. cii. 15. &c. Quando usurpatur pro anno, tunc *שנה* repetitur sine addita voce numerali, ut Gen. xl. 4. Exod. xiiii. 10. 1. Regum 1. 3. At citato textu non pro anno, & geminata, sine additione numeri, voce vocabulum *יום* positum invenitur: nec plurali, sed singulari numero conscriptum est. Igitur verum, propriumque diem significat, non tempus ex pluribus diebus conflatum. Præterea cælum, terram, & omnia enarrata cap. 1. Geneseos unico tantum die fuisse producta, insinuat Græcus codex, in quo laudatus versus legitur: *Hic est liber generationis celi & terre, cum facta sunt, qua die fecit Dominus cælum & terram, & omne viride, &c.* ἡ ἡμερα ἐτίθει, &c. Quibus verbis quam proferri poterant clariora, ad demonstrandum stirpes & germina creata esse in die illa, in qua cælum terramque condidit Deus, omnesque generationes peregit? Rursus sex illos dies ad unum corporeum spectare etiam manifestius colligitur ex prælaudato versu, ut legitur in quibusdam antiquis codicibus, videlicet: *Hic dies generationis celi, & terre cum facta sunt, qua die fecit Dominus cælum, & terram, & omne viride, &c.* De qua lectione vide Ambrosium lib. vii. in Lucam cap. 15. & Notationes ad Biblia lxx. Vaticana. Hæc de priori argumento.

Alterum est: Solem Deus condidit quarta die. At ex luce solis naturalis dies constituitur. Ergo tres dies priores non fuerunt vere naturales. Cui argumentationi respondent, tres illos dies fuisse distinctos luce primigenia, quam Deus creavit prima die, splendorem suum diffundente, seque rursum contrahente, ut scribit Hom. 2. in Hexamer. S. Basiliius. Ex qua luce postea quarta die luminaria, & sidera fuerunt producta. Verum, salva Basilii, aliorumque

5.

Probatur 2. cum solutione instantis.

rumque reverentia, hæc pro Augustini argumentatione animadverto. Primum lucem prima die creatam, & Luminaria facta die quarto Hebraicus textus eodem vocabulo appellat *אור* *Hor*, cum ad solem designandum habeant Hebræi etiam peculiare nomen *שמש* *Scemesc*:

unde Rabbinii docent solem prima die fuisse creatum, ut recte observat Calmet, quod etiam demonstrat Eugubinus in *Cosmopœsia* cap. 11, tenentque alii etiam Interpretes, dicentes solem quidem initio primæ diei conditum, ejus tamen productionem recapitulatione quadam narrari die quarta, in qua fecit Dominus cætera corpora luminosa. Itaque solem magna probabilitate creatum ab initio possum asserere, ideoque primum & quartum diem esse unum: atque sex diebus recapitulatione à Moyse narrari, quæ in priori fuerunt simul perfecta. Deinde quænam est lux ista à sole distincta, cum sol dicatur, quia *solus* lucet, & ab eo astra omnia lumen splendoremque participant? Porro si primigenia illa lux corpus erat, cætera irradians, retrahens se, ac volvens, nisi Deus statim illud redegit in nihilum, quod de prima ac nobiliori re corporea absurdum est cogitare, illa lux erat sol; quippe nullum istiusmodi aliud corpus invenimus: si erat qualitas, aut lucidarum particularum effluvium, debebat à corpore lucido, quod sol est, emanare. Hinc est, quod Psalm. cXLVIII. ubi omnes creaturæ enumeratæ cap. 1. Genes. ad laudandum Dominum invitantur, principio Angeli, deinde immediate sol & luna, ante cælum & superiores aquas commemorantur: quod observatum & in Danielis cap. 3, ubi principio Angeli, cæli, aquæ superiores, virtutes Domini, & sol & luna pariter invitantur ad Deum benedicendum. Lux in præfato Psalmo non enumeratur, & in Cantico puerorum ponitur inter sublunares effectus: ideoque Moyses nomine lucis ab initio productæ designavit Angelos & solem, à quo effluit lux per inferiores substantias diffusa. Ad hæc: dum legimus cap. 1. Gen. v. 6. *Fiat firmamentum: & dividat aquas ab aquis*; an non per Adversarios recte infertur ante productionem firmamenti nullam extitisse inter aquas divisionem? Utique. Igitur dum versu 14. legimus: *Fiant luminaria in firmamento cæli, & dividant diem ac noctem*: optime intelligimus ante creationem majoris luminaris diem noctemque non fuisse divisas. Addit præterea eo-

dem loco Scriptura: *Et sint in signa & tempora, & dies, & annos: ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram*. Legit eo loco Chaldaus: *Ut numerentur per ea dies, & anni*. Quare ergo dum compellimur ab Adversariis ad explicanda omnia verba Geneseos proprie & literaliter; fas non erit arguere: Ergo ante creationem solis & lunæ non erant tempora, non erant dies, non erat lumen aliquod in firmamento, non erat ulla terrenorum corporum illuminatio, non erat dierum numerus, vel distinctio? Sed pro secundo argumento jam satis.

Tertium, & illud vulgatissimum est. 6. Eccli. XVII. v. 1. legimus: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul*. Probat 3. Si cum solutione. simul omnia producta sunt, non ergo plurium dierum intervallo. Obvia est responsio, quod omnia *simul* dicuntur creata, id est, *universaliter* & communiter, ut habetur in Græco: *ἐν τῇ αὐτῇ ᾠῇ*: aut creata *simul* quantum ad materiam, non quantum ad specierum singularum productionem. At hæc postrema responsio etiam in sententia Augustini vera est. Quæ enim propagantur per speciem formamque distinctam, in prima conditione duntaxat creata fuerunt in rationibus seminalibus; & earum propagatio ad primam conditionem non pertinet: unde Scriptura, ut postea dicam, harum rerum duplicem creationem accurate distinguit. Priorem autem responsionem Theologi nostri dispellunt reponendo universitatem creaturarum satis exprimi per *τὰ πάντα*, omnia; & consequenter *ᾠῇ*, *simul* non de rebus esse accipiendum, sed de tempore. Quibus è nostro exili penu hæc addimus. Primo etiam *ᾠῇ* frequentissime significat apud Græcos, non solum *communiter*, sed etiam *simul*, ut constat ex Lexico Roberti Constantini: ideoque debile est illud ex Græca lingua præsidium. Deinde comparat eo loco Ecclesiasticus Dei omnipotentiam atque æternitatem cum infirmitate hominis, in quo inveniri nequeunt magnalia Dei; quoniam, inquit, *Cum consummaverit homo, tunc incipiet: & cum quieverit, aperiabitur*. Videlicet, non simul omnia perficit homo, sed uno opere consummato ad alterum peragendum convertitur, & hoc expleto *aperiatur*, scilicet obstupescit se multa prætermisisse. Ex hac itaque antithesi colligimus ita Deum sempiternum omnia simul creavisse, ut non incæperit aliquod novum opus perfecto altero, neque consummato uno, aliud fuisse aggressum; sed unico momento cuncta operatum fuisse, cuncta consummasse, cuncta statim explese. Tan-

Tandem disputantibus Theologis de tempore; quo Angeli fuerunt producti, major illorum pars, nisi certum, probabilissimum sane argumentum profert ex verbis Concilii Later. IV. cap. I. de finientis Deum *simul ab initio temporis utramque de nihilo condidisse creaturam, spiritualem, & corporalem, angelicam videlicet, & humanam*, ad probandum Angelos eadem die fuisse creatos, qua Deus condidit cælum & terram, id est die prima, quomodo cum Augustino alii tradiderunt Latini. Non dissimili ergo ratione verba Ecclesiastici, *Qui vivit in æternum creavit omnia simul*, argumentum suppeditant, nisi plane invictum & palmarium, saltem prope certum & plusquam verisimile, quod universa sempiternus Opifex condiderit eadem die.

7. *Probatur 4.* Quartum argumentum à me depromitur ex Orat. III. Athanasii contra Arianos pag. edit. PP. Bened. 528. tom. I. Dum Patres adversus hæreticos pugnant pro Catholicorum dogmatum veritate, eosque urgent auctoritate sacrarum literarum, vel traditione: planiorem & magis receptum sensum arripiunt, alias operam perderent, & Adversarios perperam lacerarent. Nullus contra Arianos decertavit validiori conatu, quam Athanasius defensor fidei, & famosorum palma certaminum. Is Orat. 3. postquam scripserat universam rerum aspectabilem naturam intra sex dies factam esse; ne quis dies acciperet spatio morarum temporalium discretos, addit constare à Scripturis omnia visibilia condita fuisse unico instanti, eodemque mandato; Verbum autem Patris ante omnia fuisse genitum. His vero præmissis ita comprobat Verbi divinitatem: Omnes creaturæ simul productæ sunt; Verbum ante omnia genitum est; Ergo Verbum non est creatura. Audias Athanasium: *Namque dicendo, Ante omnes vero genuit me, se alium ab omnibus esse declarat, cum ex supradictis constet, nullam de rebus creatis prius altera factam esse, sed res omnes factas uno eodemque mandato simul extitisse.* Profecto quænam esset ista Athanasii argumentatio, si una creatura primordio temporis extitisset ante aliam? Quo jaculo hæresim trajecisset, si rerum aspectabilem simultanea creatio adversaretur Scripturarum & Patrum auctoritati? Qua dialectica versutissimi Ariani fuissent perculsi, si Athanasius deteriori opinioni, extortis sacris literis, & privata quorundam sententiæ, tantæ causæ præsidia superstruxisset? Fuit ergo ætate Athanasii Au-

R. P. Berti Theol. Tom. II.

gustiniana sententia communior, & tanti viri iudicio, testimoniis cum Scripturarum, tum Patrum magis consentanea.

8. *Probatur 5.* Postremum argumentum, (non enim nos singula persequemur) petitur à ratione. Ut sex dies spatio temporis distinguantur, necesse est quod singula in his diebus producta pariter distincta sint; quippe ex parte Dei nullum operationum potest haberi discrimen, & omnis differentia se tenet ex parte termini. At non sunt creaturæ omnes sex diebus conditæ discretæ invicem. Tertia enim die creavit Deus ligna fructifera herbamque virentem, sexta hominem, masculum simul & feminam. Sed omne virgultum, & omnis herba producta die quarto nihil sunt aliud quam terra prima die creata cum semine omnium stirpium & germinum; nam cap. 2. Gen. v. 5. legimus fecisse Dominum *omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis antequam germinaret.* Quid est autem virgultum antequam oriatur? quid herba antequam germinet præter terram seminibus gravidatam? Similiter mulier non est fabricata ex latere Adami, nisi post diem septimum, quando Deus jam requieverat, & Adam cunctis animantibus nomina propria dederat singillatim; ait enim Scriptura, quod nondum Adæ *inveniebatur adiutor similis ejus.* Mulier ergo creata die sexta non est mulier distincta à viro, sed latitans in ejus costa, neque homo ea die creatus est aliud à limo terræ, quandoquidem inquit eadem Scriptura Gen. 11. 5. *Et homo non erat qui operaretur terram.*

9. *Distinctio inter duplex genus rerum.* Oportet ergo, ut duplex genus rerum distinguamus: aliæ creatæ sunt ex nihilo, ut cælum, terra, sol, luna, & firmamentum; quarum rerum productionem significat scriptura unico verbo *fiat*: aliæ ex præcedenti materia, ut herba, lignum, reptilia, bestię, nec non homo, quantum spectat ad corpus: quarum conditio exprimitur complexe, & hac phrasi *Germinet terra, Producant aquæ, Producat terra, &c.* Quæ ex nihilo factæ sunt semel productæ sunt, & illarum generationem semel etiam Scriptura recenset in I. capite Gen. Reliqua primum productæ fuerunt in *potentia materiæ*, deinde in propria specie vel forma. Atque harum rerum bis genesis enarratur, id est, in capite I. & II. Geneseos. Quare in distributione operum Dei, omnia quidem spectant ad illos dies invisibiles, in quibus creavit omnia simul, videlicet

li 2

ad

ad diversas cognitiones Angelorum; sed plura, hoc est, quæ primum in rationibus seminalibus, deinde visibiliter facta sunt, si accipiantur secundum priorem conditionem, pertinent ad dies intelligibiles, & unico momento fuerunt & ipsa producta; si vero inspiciantur, ut in propria forma aspectabili constituta, istorum creatio perficitur in tempore, & post sex illos dies invisibiles: spectatque ad dies naturales, in quibus Deus operatur quotidie, quidquid ex illis tanquam involueris primordialibus in tempore evoluitur. Sed legite S. Patrem lib. v. de Gen. ad lit. cap. xi. & xii.

10.
Propositio 3.
Sententia
Augustino
adversa non
est aperte
falsa.

PROPOSITIO III. Non debent Augustiniani sententiam præcedenti oppositam tanquam aperte falsam refellere.

Id quidem ob hæc momenta. I. S. Pater lib. iv. de Gen. ad lit. cap. 28. inquit. *Quis ergo non eam, quam pro meo modulo vel indagare, vel putare potui, sed aliam requirit in illarum dierum enumeratione sententiam, quæ non prophetia figurate, sed in hac creaturarum conditione proprie meliusque possit intelligi, quærat, & divinitus adjutus inveniat.* II. Si carpere audeamus aliorum de altissimo Scripturarum sensu opinionem, eique succensere; jure optimo ejusdem arrogantia damnabimur, quam Propos. i. reprehendimus in invidis & obrectatoribus Augustini. III. Si Theologorum, atque Interpretum spectetur numerus; negare non possumus, quin plurimis contraria assertio videatur magis probabilis. Esto itaque judicium nostrum. Sententia de simultanea rerum creatione sublimis est, acerrimi ingenii filia, Historia Geneseos germana, probabilis, prope certa & iis qui assidua lectione libros Augustini versarunt, plana quoque, & expressa. Contraria est etiam insignis, atque sua probabilitate non caret.

ADVERSÆ PARTIS OBJECTA DISCUTIUNTUR.

11.
Opponi-
tur 1.

Sed Augustinianam sententiam minus altera esse probabilem conatur quidam sequentibus argumentis evincere. Ac primo demonstrant carere extrinseca probabilitate, petita à numero & auctoritate Doctorum. Enimvero eidem omnes, si unum excipias Augustinum, adversantur. Is duplici ex causa ad thesicos patrociniū non sufficit; quod scilicet dies Genesis ingenii sui acumine mystice exposuerit, salva meliori sententia; & quod huic interpretationi dederit operam in libris super Genesim:

quo in opere, lib. i. Retract. cap. 18. & lib. ii. cap. 24. ait *plura quæsit, quam inventa, & eorum quæ inventa sunt, pauciora firmata.* Iplemet Augustinus in lib. i. de Gen. contra Manich. cap. 23. aliisque in locis dies distinctos enumeravit.

At hæc i. argumentatio expungitur his, quæ dicta sunt in i. Proposit. & in iv. argumento 2. Falsum est enim hanc expositionem tradi duntaxat ab Augustino: & falsum etiam, non habendam in quæstionibus dirimendis primam ac potiore rationem Doctorum illorum, qui illas luculentissime pertractarunt. Quæ afferuntur ad elevandam auctoritatem librorum de Genesi ad litteram triplici ratione exsufflantur: primo quod sententia hæc de diebus intelligibilibus traditur quoque in magno Opere de Civit. Dei: præterea in ii. Retract. cap. 24. distincte narratur quid in his libris adhuc requirendum foret, inter quæ censetur quicquid illic disputaverat de semine Abraham disposito per Angelos in manu Mediatoris, de imagine Dei per peccatum deperdita, & de loco inferorum; sed de sex diebus, quamquam de illis tam diffuse disseruit, altum ibidem silentium: & denique Sixtus Sen. lib. Biblioth. 4. de Augustini libris super Genesim, ait: *Quamquam ipse fateatur plura à se quæsit, quam inventa, & ex inventis pauciora firmata; tamen tantus est in eis artium, disciplinarum, & scientiarum omnium thesaurus; ut facile appareat, neque evaditius, neque sublimius in expositione horum trium capitum, vel ante, vel post Augustini tempora prodixisse quicquam, nec deinceps futuris temporibus fortasse proditurum.* Ceterum si quis potest meliorem invenire explicationem, quærat, & Divinitus adjutus inveniat. Nos invenire non possumus: & nihilominus sex dies distinguimus; sed non temporis decursu, sive intervallis horarum.

Pariter arguunt Adversarii dicentes: destitutam esse sententiam nostram probabilitate intrinseca, quæ petitur à ratione. Si enim, inquit, universa in instanti essent condita, maxime quod Genes. 2. habetur singulari numero *in die*, Eccles. xviii. i. particula *simul*, & Job. xl. 10. *Bebemoth*, id est, *dæmonem* creatum una cum homine. Hæc autem sunt infirmissima; possunt enim exponi vel de tempore plures dies complectente, vel de creatione quantum ad materiam, non quantum ad speciem rerum. Quod docet S. Greg. lib. xxxii. cap. 10. his verbis: *Re-*

12.
Resolvitur.

13.
Opponi-
tur 2.

rum

rum quippe substantia simul creata est, sed simul species formata non est; & quod simul extitit per substantiam materiam, non simul apparuit per speciem formam. Imo Behemoth de quo Job cap. 40. non dæmonem, sed elephantem, sive cete Nili significat, dictum principium viarum Domini ob corporis proceritatem.

14.
Resolvitur.

Verum & huic argumentationi satisfecimus Prop. 2. Ad Magni Gregorii testimonium dicimus: utique simul extitisse omnem creaturam per substantiam materiam, & prima die non omnia fuisse quantum ad propriam speciem: sed distinguendæ sunt res à Deo conditæ ex nihilo, & res formatae ex præexistente materia. Hæ, ut sunt virgulta, herbæ, pisces, jumenta, & homo, simul extiterunt per substantiam, quatenus simul cum terra factæ sunt: atque hoc pacto pertinent ad primam conditionem: & quatenus visibiliter processerunt per speciem, extiterunt in temporis decursu. Sed hæc productio non spectat ad opera sex dierum, quæ recensentur in cap. 1. Genesis; sed est altera creatio, quæ describitur secundo capite, & peragitur quotidie, dum germinant herbæ, nascuntur arbores, & animalia hominesque gignuntur. Attinent ergo ad primam conditionem Angeli, cælum, & terra, sol & sidera, etiam secundum visibilem formam, quoniam non extiterunt ex præexistente substantia; & simul creaturæ reliquæ, prout simul cum illis potentialiter extiterunt. Vide Gregorium citato loco, & Augustinum lib. v. de Gen. ad lit. cap. 12. & lib. 6. cap. 3. & rursus lib. 5. cap. 4. & quæ nos supra diximus Arg. ult. 2. Proposit. Quid sit Behemoth ostendimus de Angelis cap. vi. nec repugnat simul Elephantem ac Dæmonem designare: & idem Gregorius ibidem scribit Behemoth conditum ab initio. Versu 14. habet Vulgata: *Ipse est principium viarum Dei*: & Græcus Codex Τὰ ἐν ἀρχῇ πλάσματα νεφέη Hoc est principium formationis Domini. Ergo & dæmon simul cum homine, & homo simul cum bestiis, & bestia simul cum dæmone factæ sunt; quemadmodum prædicat Augustiniana doctrina.

15.
Opponitur. Tercio opponunt repugnare hanc de simultanea creatione sententiam Historiæ narrationi; id vero tribus de causis. Quarum prima est, quod in sacris historiis literaliter est accipiendum quicquid à veritate non abhorret, & commode absque figurata locutione potest intelligi. Altera, quod res à Deo conditas non possumus sine Origeniani erroris nota ad translatam significationem de-

torquere: Ergo neque dies, in quibus dicuntur perfectæ. Tertia, quod Genesis historia fuerit pro rudi populo conscripta; & ideo si præferret sensum alienum à litera, potuisset quamfacillime in errorem inducere.

Respondeo sententiam nostram nihil, vel minimum veritati Historiæ Geneseos detrahare, sed illam reddere planiorem, & errori simplicium obviam ire, omnemque verborum tollere ambiguitatem. Etenim ubi Augustini mentem attigerit, quisque percipiet, quomodo omnes generationes cœli & terræ dicantur absolutæ eadem die, & spatio sex dierum productæ, eoquod sine temporis intervallo Angelica cognitio ex uno in aliud objectum transcenderit: quomodo in his diebus vespere præcedat mane, quia videlicet cognitio creaturæ in seipsa decolorator est, quam cum videtur in Verbo, & in laudem Creatoris assurgit: quomodo præterierint primi dies absque sole, quoniam lux mentis Angelicæ corporalium luminarium cursum non sequitur. Percipiet, cur herbarum, stirpium, arborum, & animalium sit repetita productio, quo pacto ista fuerint priusquam germinarent, & nascerentur, & quare nondum extiterit Eva, cum Adam jam nomen singulis animantibus imposuisset. Itaque ad 1. Resp. etiam explicationem Augustini propriam esse & literalem, non figuratam & mysticam. Vox enim lucis recensetur inter nomina intelligibilia, & ipse Deus in Scripturis lux dicitur, & Pater luminum. Imo mens spiritualis lux potiori jure appellatur, quam corporea, cui minus splendoris inest, dum plus accedit corporalis materiæ. Quare Augustinus lib. 1v. de Gen. ad lit. cap. 28. *Ubi ergo (inquit) melior, & certior lux, ibi etiam verior dies: cur ergo non etiam verior vespere, & verius mane?* Ergo negandum est S. P. expositionem esse metaphoricam, & figuratam.

17.
Instantia cum solutione. Refellit hanc responsionem Hyacinthus Tonti cap. 1x. eoquod Augustinus citato loco ait: *Quis ergo aliam requirit in illorum dierum enumeratione sententiam, quæ non in prophetia figurate, &c. & Clarissimus Norisius §. ix. Vindic. cap. 1v. S. Patris explicationem mystice divisam appellat.* Sed fallitur vir ille vehemens, & acer. Nam S. Pater ibidem hæc etiam habet: *Nec quisquam arbitretur illud quod dixi de luce spiritali, & de condito die spiritali, &c. non jam proprie, sed quasi figurate & allegorice convenire ad intelligendum diem, & vespere, & mane: sed aliter quidem quam*

in hac consuetudine quotidianae lucis huius & corporalis: non tamen tanquam hic proprie, ibi figurate. Ubi enim melior & certior lux, ibi verior etiam dies: cur ergo non etiam verior vespere, & verius mane? Proprie igitur, non mystice, non figurate dies Genesis ab Augustino explicantur: & figurata locutio ab eodem, & à Norisio appellatur, non absolute, sed comparate ad lucem quotidianam, & corporalem. Cæterum illud pariter verum est, interdum in Historicis narrationibus, atque in hac præsertim plura *μυστικῶς* enunciari; quippe nemo literaliter acceperit ea verba *Dixit Deus*; neque illa, *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, neque hæc, *Requieuit die septimo*, neque ista, *Inspiravit in faciem ejus*. Quibus obstruitur os putidum Phereponi in Augustinum bacchantis, quod vocaverit libros duodecim super Genesim Interpretationes ad literam. Nam quod ad refellendum Clericum affert Hyacinthus Tonti ex cap. xlii. libri i. Regum, *Filius unius anni erat Saul cum regnare cepisset*, & in quo sibi mirifice plaudit; id quidem à me gratis dabitur: sed erunt complures, qui ad Clericum refutandum inepte proferri arbitrantur; quandoquidem potest istud accipi hoc sensu, quod Saul jam annum agebat post devictos Philisthim, & posteaquam excusso iugo regnaverat. Hanc enim phrasim hebraicam *בן שנה* Filius anni exhibere

postremum sensum, Docti quidam viri demonstrant.

18.
Solutio 2.
& 3.

Ad 2. loquacissimus ero, si plura fundam; nam cur res explicentur cum Origene spiritaliter, nulla ratio succurrit; quamplures vero causæ postulant, ut dies spirituales constituantur, præsertim cum & isti proprii & veri sint, non allegorici. Ad 3. autem primo nego historiam Geneseos traditam solummodo rudi populo. Præterea nego tam plana esse Divina eloquia, ut plebs valeat illa percipere. Rursus nego sacram historiam fuisse Judæis propositam absque vocis oraculo, & traditione mysteriorum. Denique nego pertinere ad populi institutionem cognoscere, cuius generis sint dies illi; cum potius deceat miram Divinarum literarum profunditatem, quædam singulis proponere, quædam meditantibus aperire, quædam humilibus revelare, quædam per solius Ecclesiæ magisterium credentibus patefacere.

19. Quarto obijciunt. Præcipiens Deus *Opponitur* 4. sanctificationem Sabbati Exodi xx. 11.

hanc proferit causam: *Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & requieuit in die septimo*, & cap. xxxi. 17. *Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in septimo ab opere cessavit*. Hæc vero inepte prorsus dicerentur, nisi dies creationis primigeniæ naturales forent ac temporarii. Quæ enim est inter sex dies hebdomadæ, quibus fas est operari, dicente Domino, *Sex diebus facietis opus*, & inter perceptiones Angelicas, inter unicum temporis instans, accomodata collatio? Fuerunt ergo dies illi corporei horarum spatiis de mane in vespere inclinantes. Atque argumentum istud (inquit Pererius lib. i. in Gen. cap. 2.) validissimum est adversus opinionem Augustini.

Resp. falsam esse minorem, quippe ut præceptum de Sabbato sanctificando ob creationem peractam, & ob requiem Domini imponeretur, necessaria non erat plena inter dies Geneseos, diesque hebdomadarum istarum similitudo; sed illud sufficit, si in his illorum habeatur quadam dissimilis comparatio. Enimvero die Sabbati ab omni opere servili cessandum erat, quoniam die septimo Dominus requieuit, & cessavit ab opere. Requiem Domini memorat Scriptura Divina *humano more, & quadam attemperatione ad institutionem nostram*, inquit decima in Genesim Homilia Jo. Chrysostomus. Exodi xxxi. 17. in Hebraico textu legimus *שבת ירבח*

quieuit & respiravit. Est autem cap. xxi. 12. idem verbum usurpatum de servo recreante se post defatigationem laboris. Dixerisne, Deum ingravescente labore defatigatum, aut lassas in opificio vires reparavisse? Quemadmodum ergo Sabbatum & requies, quæ Deus cessavit à creatione universi, longe differt à Sabbato & requie, in qua Hebræi cessant ab omni opere servili: ita sex dies quibus mundum Deus molitus est, discrepant à diebus hebdomadalibus, de quibus in Exodo legimus, *Sex diebus facietis opus*. Plura de hoc argumento Fridericus Gavardi, & Hyacinthus Tonti, quos consulas.

Obijcit Estius in Augustiniana sententia maximum consequi absurdum, videlicet simul extitisse, & lucem & tenebras, & diem & noctem, & Angelorum meritum, atque beatitudinem. At differentes de Angelis ista diluimus. A cognitione enim vespertina ad matutinam, & à via ad terminum Angelorum morulas & instantia angelica interfuisse concedimus, sed mens Angelica, ut se

20.
Solvitur.

21.
Opponitur,
& solvitur.

se in Deum converteret, non indigebat temporis nostri intervallo; quamquam inter cognitionem rerum creatarum, & conversionem in Deum ordo interfuerit causalitatis. Distinguendæ sunt igitur huiusmodi propositiones: Fuit simul vespere & mane, nox diesque; scilicet, inter conditionem & gratiam, inter actum mentis & voluntatis, inter perceptionem rerum simul conditarum & conversionem in Deum non fuit in Angelis ordo causarum, nego: non interfuerunt aliqua morarum temporalium intervalla, concedo. Vide Augustinum lib. IV. de Gen. ad lit. cap. 32. & nostram de Angelis dissertationem cap. IX.

22.
Instantia.

Denique contra Augustini sententiam arguitur, quod pluribus vicibus & sex dierum spatio congruum magis erat condi rerum universitatem, ut Deus ostenderet se non necessario, & cæco impetu, ut quidam Philosophi somniarunt, operari, sed summa intelligentia & libertate præditum, quantum vult, & prout vult virtutem suam applicare. Plures enim operationi suæ adhibendo vices, se materiæ totiusque molitionis dominum esse, rectissimaque voluntate omnia agere declaravit. Ita vir clariss. Bosfuet II. Parte Historiæ, sive de serie Religionis pag. 165.

23.
Responsio.

His autem respondeo, præter Philosophos, qui Deum necessario mundum condidisse autumarunt, extitisse tempo-

re Moyſis cultores Deorum, qui numina non æque universis dominantia, neque infinita potestate prædita supersticiosa religione adorarent; alia Chananæi, alia Aegyptii, alia Philisthiim, &c. Imo hos idololatrias extitisse certo comperimus; & num Philosophi illi essent eo tempore exorti, ignoramus, ac prodiisse videntur conditis jam Athenis, & florescente Græcorum Philosophia. Sed, utut extiterint ætate illa vetustiori; si Deum ex necessitate operari putaverunt; debuerunt asserere mundum sempiternum, quomodo etiam Athenienses illi Philosophi statuerunt. Moyses ergo docens mundum creatum in tempore, & à primo homine annos, & generationes complexus, satis superque errorem Philosophorum illorum confutavit. Atque Deum non agere cæco impetu luculenter ostendit, scribens cuncta creasse verbo, ac mandato. Congruum erat, ut etiam unum Dominum universorum prædicaret; quod fecit initio Geneseos. Ut hunc Deum omnipotentem ostenderet, nec in operibus perficiendis usum tempore (quod opinari, ut inquit Philo lib. I. Allegor. est rusticanæ simplicitatis) addidit in die, qua creavit cælum & terram, cæteras quoque generationes fuisse perfectas. Atque ita Dei libertas, consilium, & omnipotentia, juxta interpretationem Augustini, in Historia Geneseos elucescunt.

CAPUT III.

Exhibet contractum in Genesim Commentariolum.

SUMMARIUM.

1. 2. 3. 4. & 5. Agitur de operibus primæ Diei.
6. Adduntur quædam de operibus secundæ Diei.

7. Enarrantur opera tertiæ Diei.
8. Tractatur de operibus quartæ Diei.
9. Examinantur opera quintæ Diei.
10. Referuntur opera sextæ Diei.

I.
Commentaria
in Genesim.

PLURA veteres Scholastici, ac præsertim Romanus Ægidius in Hexameron, sive peractam sex diebus Genesim, conscripserunt: de quibus brevissime nobis agendum erit, cum multa & notissima sint, & in sacrorum Interpretum Commentariis satis enucleata. Fuerunt ergo die prima à Deo creata cælum, terra, aqua, & lux, & hæc, ut Moyses ait, *In principio*. Quo vocabulo ostenditur, nihil ante cælum & terram præcessisse, præter Deum conditorem universorum. Hebræi habent בראשית *In exordio temporis*. Cabalisticæ præter ætatem mundi, de qua infra, ex hac voce בראשית *Bere-scith* res primo die creatas in singulis li-

teris ingeniose observarunt. Nam prima initium est verbi ברא *Creavit*: secunda רקיע *Rachiah firmamentum*: altera nominis ארע *Heretz terram*: quarta שמים *Sciamaim cælos*: quinta ים *jam mare*: sexta תהום *Teom abyssum*. Hi ergo diem secundam, ac primam debent unam eandemque fateri. Terra dicitur initio fuisse inanis & vacua, & spiritus Domini aquis incubasse. Videtur his verbis designari limum, sive humidam materiam, Catholicum rerum omnium principium; quare placet nobis sententia Thaletis, quod rerum creatarum communis substantia sit Aqua: quod ne quis temere pronuntiatum credat, paucis ostendam.

Ac